

Nzoto ya Yesu ya Nazarete eyikaki mpiko na nini mpenza na bangonga wana ya minyoko?

Momeseno ya kobaka na ekulusu yango moko ezali minyoko mpe kobomama na kokangama na ekulusu. Nazali na nyongo ya bato mingi oyo bayekolaki likambo oyo kala, mpe mingimingi epai ya moninga na ngai ya mosala ya ntango na biso, Dr. Pierre Barbet, monganga ya lipaso ya France oyo asali bolukiluki ya mobimba na makambo ya kala mpe ya komeka mpe akomaki mingi na likambo yango.

Emonani ete momeseno ya liboso oyo eyebanaki ya kobaka bango na ekulusu ezalaki ya Baperse. Alexander na ba généraux na ye bazongisaki yango na mokili ya Méditerranée -- na Egypte mpe na Carthage. Emonani ete Baloma bayekolaki momeseno yango epai ya bato ya Carthage mpe (lokola pene na makambo nyonso oyo Baloma bazalaki kosala) bakómaki nokinoki na ndenge ya malamau mpenza mpe ya mayele na yango. Bakomi mingi ya Loma (Livy, Cicer, mpe Tacitus) balobelaka kobakama na ekulusu, mpe makambo mingi ya sika, mbongwana mpe mbongwana elobelami na mikanda ya kala.

Na ndakisa, eteni oyo eteleme semba ya ekulusu (to stipes) ekokaki kozala na loboko ya ekulusu (to patibulum) oyo ekangami na metre mibale to misato na nse ya nsonge na yango na oyo tokanisaka mingimingi lokola ekulusu ya Latin. Nzokande, lolenge oyo bazalaki kosalela mingi na mikolo ya Nkolo na biso ezalaki ekulusu ya Tau, oyo ezalaki lokola T na biso. Na ekulusu oyo batyaki patibulum na esika moko na likoló ya ba stipes. Ezali na bilembeteli ya arkeoloji oyo emonisi ete ezalaki na lolenge wana ya ekulusu nde babakamaki Yesu na ekulusu.

Kozanga ata preuve moko ya histoire to biblique, ba peintres ya Moyen Âge na Renaissance bapesi biso elilingi na biso ya Klisto amemi ekulusu mobimba. Kasi likonzi oyo eteleme semba, to stipes, ezalaki mingimingi kokangama mpo na libela na mabele na esika oyo babomaki ye mpe moto oyo azwaki etumbu azalaki kotinda ye na makasi amema patibulum, oyo ezalaki na kilo soki 110, longwa na boloko tii na esika oyo babomaki ye.

Mingi kati na bato oyo basalaka mayemi mpe mingi kati na bayemi ya kobaka bango na ekulusu balakisaka mpe nsuki na nzela ya maboko. Masolo ya kala ya Baloma mpe misala ya komeka emonisi ete nsuki yango ezalaki kotambwisama kati na mikuwa mikemike ya loketo (*radial mpe ulna*). mpe na nzela ya maboko te. Nsuki oyo ekotisami na maboko ekolongolama na katikati ya misapi ntango esalemi mpo na kosimba kilo ya nzoto ya moto. Likanisi ya mabe ekoki kozala ete esalemaki na nzela ya bososoli mabe ya maloba ya Yesu epai ya Toma, "Tala maboko na ngai." Bato ya mayele na makambo ya nzoto, ezala ya mikolo na biso to ya kala, batalelaka ntango nyonso loketo lokola eteni ya loboko.

Mbala mingi, bazalaki kotya titulus, to elembo ya moke oyo emonisi ete moto oyo abetamaki asali likambo moko na lingenda, bazalaki komema yango na liboso ya bato oyo bazalaki kokende longwa na boloko, mpe na nsima bazalaki kobeta yango nsete na ekulusu mpo ete etandama likoló ya motó. Elembo yango oyo bakangi lingenda na yango na nsete na likoló ya ekulusu elingaki kopesa yango mwa moke lolenge ya ekulusu ya Latin.

Kasi, ya solo, mpasi ya mosuni ya Klisto ebandaki na Getesemane. Na makambo mingi ya mpasi wana ya ebandeli, oyo ezali kobenda likebi mingi na nzoto ezali motoki oyo etondi na makila. Ezali likambo ya kosepelisa ete santu Luka, monganga, azali kaka ye moko oyo alobeli likambo oyo. Alobi: "Mpe lokola azalaki na Mpasi, Abondelaki ntango molai koleka. Mpe motoki na Ye ekomaki lokola matangá ya makila, ezalaki kosopana na mabele."

Mayele (mayele) nyonso oyo ekoki kokanisama esalelami na bato ya mayele ya mikolo na biso mpo na kolimbola mosika ndimbola oyo, emonani ete na nse ya likanisi ya libunga ete likambo oyo esalemaka kaka te. Milende mingi ekokaki kobikisama soki bato oyo bazalaki na ntembe batalaki mikanda ya minganga. Atako esalemaka mingi te, likambo ya Hématidrose, to motoki oyo ebimisaka makila, ekomamaki malamumu. Na nse ya mitungisi monene ya mayoki ya lolenge oyo Nkolo na biso anyokwamaki, ba capillaires ya mikemike na ba glandes ya motoki ekoki kobukana, na bongo kosangisa makila na motoki. Processus oyo ekokaki mpenza kobimisa botau ya makasi mpe somo oyo ekoki kozala.

Nsima ya kokangama na katikati ya butu, na nsima bamemaki Yesu liboso ya Sanedrina mpe Kaifo, Nganga Monene. Ezali awa nde mpasi ya liboso ya nzoto esalemaki. Soda moko abetaki Yesu na elongi mpo atikalaki nyɛɛ ntango Kaifo atunaki ye mituna. Na nsima, bakengeli ya ndako ya mokonzi bakangaki miso na Ye mpe na kotyola nyonso bazalaki kotyola Ye mpo na koyeba bango ntango mokomoko na bango azalaki koleka, kobwakela Ye nsoi mpe kobeta Ye na elongi.

Na ntongo ya yambo, abetami mpe azoki, azangi mai na nzoto, mpe alambi mpo na butu oyo azangi mpɔngi, bamemi Yesu na ngambo mosusu ya Prétorium ya Forteresse Antonia, kiti ya guvernema ya Procureur ya Yudea, Ponse Pilate. Ya solo, oyebi malamumu likambo oyo Pilato asalaki ntango alukaki kopesa Erode Antipasi, Mokonzi-mwasi ya Yudea, mokumba. Emonani ete Yesu anyokwamaki ata moke te na nzoto na maboko ya Erode mpe bazongisaki ye epai ya Pilato. Ezalaki na eyano na kolela ya bato ya mobulu nde Pilato apesaki mitindo ete bábimisa Bar-Abbasi mpe akweisaki Yesu etumbu ya kobetama fimbo mpe kobaka ye na ekulusu.

Boyokani mingi te ezali kati na bakonzi mpo na fimbo oyo ezangi momeseno lokola ebandeli ya kobaka bango na ekulusu. Bakomi mingi ya Loma oyo bautaki na eleko wana basangisaka makambo yango mibale te. Bato mingi ya mayele bakanisaka ete na ebandeli, Pilato apesaki mitindo ete bábeta Yesu fimbo lokola etumbu na ye mobimba mpe etumbu ya liwa na kobaka ye na ekulusu eyaki bobele na koyanola na kotyola oyo bato ya mobulu bazalaki koloba ete Procureur azalaki kobatela Kaisala malamumu te liboso ya moto wana oyo amimonisaki lokola moto oyo balobaka ete azali Mokonzi ya Bayuda.

Bobongisi mpo na fimbo esalemaki ntango Mokangami alongolamaki bilamba na Ye mpe maboko na Ye ekangamaki na likonzi moko likolo ya motó na Ye. Ezali na ntembe ete Baloma balingaki komeka ata moke te kolanda mobeko ya Bayuda na likambo yango, kasi Bayuda bazalaki na mobeko moko ya kala oyo epekisaki kobetama fimbo koleka ntuku minei.

Légionnaire ya Loma azali kokende liboso na flagrum (to flagellum) na loboko na ye. Oyo ezali fimbo mokuse oyo ezali na bansinga mingi ya kilo, ya mposo ya nyama oyo ezali na mwa bale mibale ya mikemike ya plomb oyo ekangami pene na bansuka ya mokomoko. Fimbo ya kilo ekitisami na makasi nyonso mbala na mbala na mapeka, mokongɔ mpe makolo ya Yesu. Na ebandeli, bansinga ezalaki kokata na loposo kaka. Na nsima, ntango babeti yango ezali kokoba, bakataka na mozindo na kati ya misisa oyo ezali na nse ya loposo, mpe ebimisaka liboso makila oyo ezali kobima na misisa ya loposo mpe ya misisa ya loposo, mpe na nsuka ebimisaka makila oyo ebimaka na misisa oyo ezali na misisa oyo ezali na nse na yango.

Ba boule ya mike ya plomb ebimisaka liboso ba bruits minene, ya mozindo oyo ebukamaka na ba coups oyo elandi. Na nsuka loposo ya mokongɔ ekangami na ba ruban milai mpe esika mobimba ezali ebele ya misisa oyo epasuka mpe oyo ezali kobima makila oyo eyebani te. Ntango mokonzi ya basoda oyo azali kokamba azwi ekateli ete mokangami akómi pene na liwa, nsukansuka batiki kobetama.

Na nsima, bafungolaki Yesu oyo azali kolemba nzoto ndambo mpe batiki ye akwea na pavema ya mabanga, atondi na makila na Ye moko. Basoda ya Loma bamonaka liseki monene epai ya Moyuda wana ya etúká oyo alobi ete azali mokonzi. Babwakaka elamba na mapeka na Ye mpe batiaka nzete na loboko na Ye mpo na lingenda ya bokonzi. Bazali naino na mposa ya motole mpo ete travesty na bango ezala mobimba. Bitape oyo ekoki kotengatenga oyo ezipami na banzube milai (esalelamaka mingi na maboke mpo na nkoni) ekangami na lolenge ya motole mpe yango efinamaka na loposo na Ye ya motó. Na mbala oyo mpe makila ebimaka mingi, loposo ya motó ezali moko ya bisika oyo misisa ya nzoto ezalaka mingi.

Nsima ya kotyola Ye mpe kobeta Ye na elongi, basoda bazwi lingenda yango na loboko na Ye mpe babeti Ye na motó, mpe batindika banzube yango na mozindo na loposo na Ye ya motó. Na nsuka, balembi lisano na bango ya sadiste mpe elamba epasolami na mokongɔ na Ye. Lokola esi ekangamaki na ba clots ya makila mpe sérum na ba mpota, kolongolama na yango epesaka mpasi makasi kaka lokola na kolongola na bozangi bokebi bandage ya lipaso, mpe penepene lokola nde bazali lisusu kobeta Ye fimbo, bampota ebandi lisusu kobima makila.

Mpo na kopesa lokumu na momeseno ya Bayuda, Baloma bazongisaka bilamba na Ye. Patibulum ya kilo ya ekulusu ekangami na mapeka na Ye, mpe mobembo ya Klisto oyo akweisami, miyibi mibale, mpe likambo ya kobomama ya basoda ya Loma oyo bakambami na mokonzi ya basoda ebandi mobembo na yango ya malembe na nzela ya Via Dolorosa. Atako milende na Ye mpo na kotambola semba, kilo ya mabaya ya kilo, elongo na nsomɔ oyo euti na kobungisa makila mingi, eleki mingi. Abeti libaku mpe akwei. Mabaya ya mabe ya makonzi yango ekotaka na loposo oyo epasuka mpe misisa ya mapeka. Amekaka komata, kasi misisa ya bato epusami koleka ndenge oyo ekoki koyika mpiko.

Mokonzi ya basoda, oyo azali komitungisa mpo na kokende liboso na kobaka bango na ekulusu, aponi motali moko ya makasi ya Afrika ya Nordi, Simona ya Sirène, mpo na komema ekulusu. Yesu alandi, azali naino kobimisa makila mpe kosukola motoki ya malili mpe ya kopola ya nsomɔ, tii nsukansuka mobembo ya metre 650 longwa na esika makasi Antonia tii na Golgotha ekosila.

Bapesi Yesu vinyo oyo esangisami na mire, oyo esangisaka nkisi ya petee mpo na kosilisa mpasi. Aboyi komela masanga. Simon apesameli mitindo ya kotia patibulum na mabele mpe Yesu abwakami noki sima na mapeka na Ye na nzete. Légionnaire ayokaka mpo na dépression na liboso ya loketo. Azali kokotisa nsuki ya kilo, ya karé, ya ebende oyo esalemi na loketo mpe na mozindo ya nzete. Noki, akei na ngambo mosusu mpe azongeli likambo yango na bokebi ete abenda maboko makasi mingi te, kasi mpo na kopesa nzela na mwa kogumbama mpe koningana. Na sima batombola patibulum na esika na yango na likolo ya ba stipes mpe ba couler titulus oyo etangami "Yesu ya Nazarete, Mokonzi ya Bayuda" na esika na yango.

Makolo ya mwasi efinami sikawa nsima na makolo ya mobali, mpe lokola makolo nyonso mibale etandami, misapi ya makolo na nse, nsuki moko ekotisami na kati ya arche ya mokomoko na yango, mpe etikaka mabolongó egumbami mwa moke. Moto oyo azwi mpasi abakami sikoyo na ekulusu. Lokola Ye azali kokita malembe malembe na kilo mingi na nsuki na loketo mpasi ya mpasi ezobeta na misapi mpe likolo ya maboko mpo na kopanzana na bokongó -- nsuki na loketo ezali kotya pression na misisa ya katikati. Lokola Amipusaki likolo mpo na kokima mpasi oyo ya kotandama, Atie kilo na Ye mobimba na nsuki na nzela ya makolo na Ye. Lisusu ezali na mpasi ya kozikisa ya nsuki oyo ezali kopasola misisa oyo ezali kati na mikuwa ya makolo.

Na esika oyo, wana maboko ezali kolemba, mbonge minene ya kolemba nzoto ezali kobalusama likoló ya misisa, mpe ezali kokanga yango na mpasi makasi, oyo elembaka te, oyo ezali kobetabeta. Na ba cramps oyo eyaka incapacité ya komipusaka likolo. Lokola ekangami na maboko na ye, misisa ya ntolo ekómi paralyze mpe misisa oyo ezali na kati ya libumu ezali kokoka te kosala. Mopepe ekoki kobendama na mimpululu, kasi ekoki kobimisama te. Yesu abundi mpo na komitombola mpo na kozwa ata mpema moko ya mokuse. Na nsuka, gaz carbonique ekómaka mingi na mimpululu mpe na makila mpe ba cramps ekitisaka ndambo. Na ndenge ya spasmode, azali na makoki ya komipusa likolo mpo na kobimisa mpema mpe komema oxygène oyo epesaka bomoi. Na ntembe te, ezalaki na bileko wana nde Abimisaki bafraze nsambo ya mikuse oyo ekomami:

Ya liboso, "Tata, limbisa bango mpo bayebi te nini basalaka."

Ya mibale, na moyibi oyo abongoli motema, "Lelo okozala elongo na ngai na Paradis."

Ya misato, kotalaka na nse na elenge Yoane oyo azalaki na nsomó, oyo azalaki na mawa mingi -- Ntoma oyo alingaki mingi -- alobaki, "Tala mama na yo." Na nsima, kotalaka mama na Ye Maria, "Mwasi tala mwana na yo."

Koganga ya minei euti na ebandeli ya Nzembo ya 22, "Nzambe na ngai, Nzambe na ngai, mpo na nini osundoli ngai?"

Bangonga ya mpasi oyo ezangi ndelo, ba cycles ya kobalusa, ba cramps oyo epasukaka na matonga, asphyxiation partielle intermittent, mpasi ya kozika esika ba tissus epasolami na mokongó na Ye oyo epasuka. Azali komata mpe kokita na mabaya ya mabe koyika mpiko na bangonga ya mpasi oyo ezangi ndelo, ba cycles ya kobalusa, ba cramps oyo epasukaka matonga, partial intermittent

asp. Na nsima, mpasi mosusu ebandi: mpasi moko ya nsɔmɔ oyo ezali konyata yango na mozindo ya ntolo wana péricarde etondi mokemoke na sérum mpe ebandi kofinafina motema.

Moto amikundoli lisusu Nzembo ya 22, versé ya 14: "Nasopami lokola mai, mpe mikuwa na ngai nyonso ebimi na matonga; motema na ngai ezali lokola cire; enyangwaki na katikati ya misɔpɔ na ngai."

Ezali sikawa pene na kosila. Kobungisa mai ya misisa ekómi na nivo ya mpasi mpenza; motema oyo ekangami ezali kobunda mpo na kokotisa makila ya kilo, ya minene mpe ya malembé na kati ya misisa; mimpululu oyo ezali konyokwama ezali kosala milende makasi mpo na kopema na mwa mopepe. Ba tissus oyo ezangi mai mingi etindaka mpela na yango ya ba stimuli na cerveau.

Yesu azali kopema na kolela na Ye ya mitano, "Nazali na mposa ya mai."

Moto amikundoli versé mosusu oyo euti na Nzembo ya 22 ya esakweli: "Bokasi na ngai ekauki lokola nzungu; mpe lolemo na ngai ekangami na mbanga na ngai; mpe omemi ngai na mputulu ya liwa."

Éponge oyo batyá na posca, vinyo ya ntalo moke, ya aigre oyo ezali masanga ya ntina mingi ya ba légionnaires ya Loma, etombolami na mbébu na Ye. Emonani ete amelaka ata moko te ya mai yango. Nzoto ya Yesu ezali sikawa na kolekisa ndelo, mpe Akoki koyoka malili ya liwa oyo ezali kopumbwapumbwa na kati ya misisa na Ye. Bososoli oyo ebimisi maloba na Ye ya motoba "Esili."

Misio na ye ya bomikabi esili sikawa. Na nsuka Aponi kokufa. Na bomati moko ya nsuka ya makasi, afini lisusu makolo na Ye oyo epasuka na nsuki, asemboli makolo na Ye, apemi mozindo, mpe abimisi kolela na Ye ya nsambo mpe ya nsuka, "Tata! Na maboko na yo napesi molimo na ngai."

Oyo etikali oyebi. Mpo Sabata ezala mbindo te, Bayuda basengaki ete bátinda mibali oyo bakatelaki etumbu mpe bálóngola bango na bikulusu. Lolenge oyo bato mingi bazalaki kosalela mpo na kosukisa kobaka na ekulusu ezalaki na nzela ya crurifraction, kobuka mikuwa ya makolo. Yango epekisaki moto oyo abetamaki amipusa likoló; na bongo tension ekokaki kosila te na misisa ya ntolo mpe étouffement rapide esalemaki. Makolo ya miyibi mibale ebukanaki, kasi ntango basoda bayaki epai ya Yesu bamonaki ete likambo yango ezalaki na ntina te.

Emonani ete mpo na kondimisama mbala mibale na liwa, légionnaire akendeki na lance na ye na kati ya esika ya mitano oyo ezalaki kati na mikuwa ya mokɔngɔ, likoló na nzela ya péricarde mpe akotaki na motema. Versé ya 34 ya mokapo ya 19 ya Nsango Malamu engebene santu Yoane eyebisi ete: "Mpe mbala moko makila mpe mai ebimaki." Elingi koloba ete ezalaki na kokima ya mai ya mai na saki oyo ezingaki motema, kopesa

preuve postmortem que Nkolo na biso akufaki te liwa ya croix ya momesano na étouffement, kasi ya insuffisance cardiaque (motema oyo ebukani) mpo na choc mpe constriction ya motema na fluide na péricarde.

Na boye tozwi mwa elili na biso -- bakisa mpe bilembeteli ya monganga -- ya epitome wana ya mabe oyo moto alakisaki epai ya Moto mpe epai ya Nzambe. Ezalaki likambo ya nsɔmɔ, mpe mingi koleka mpo na kotika biso na kozanga elikya mpe na mawa. Boniboni botondi tokoki kozala ete tozali na bolandi monene na ngolu ya Nzambe oyo ezangi nsuka epai ya moto. Ezwami uta na – "Monganga moko atatoli mpo na kobakama na ekulusu, Monganga C. Truman Davis, konnections.com/Kcundick/crucifix.html"

David asakolaki yango boye "Nzambe na ngai, Nzambe na ngai, mpo na nini osundoli ngai? Mpo na nini ozali mosika mpenza na kobikisa ngai, mosika mpenza na maloba ya kolela na ngai?... Kasi nazali nselele mpe moto te, oyo bato bazali kotyola ngai mpe bato bazali kotyola ngai. Baoyo nyonso bazali komona ngai bazali kotyola ngai; bazali kobwaka maloba ya kofinga, koningisa mitó: Azali kotyela LORD; tika ete LORDkobikisa ye. Tiká abikisa ye, mpamba te asepelaka na ye. ... Nasopami lokola mai, mpe mikuwa na ngai nyonso esili na matonga. Motema na ngai ekómi cire; esili konyangwa na kati na ngai. Bokasi na ngai ekauki lokola nzungu, mpe monoko na ngai ekangami na nsamba ya monoko na ngai; olalisi ngai na mputulu ya liwa. Bambwa bazingaki ngai; etuluku ya bato mabe bazingaki ngai, batɔɔlaki ngai mabɔkɔ mpe makolo na ngai. Nakoki kotánga mikuwa na ngai nyonso; bato batalaka ngai na miso mpe bazali kosepela mingi. Bakabolaka bilamba na ngai kati na bango mpe babeti mbeɛe mpo na bilamba na ngai. ... Nsuka nyonso ya mabele ekomikundola mpe ekobaluka na LORD, mpe mabota nyonso ya bikólo bakofukama liboso na ye, mpo bokonzi ezali ya LORDmpe azali koyangela bikólo. Bato nyonso ya bozwi na mabele bakosala feti mpe bakosambela; baoyo nyonso bakokita na mputulu bakofukama liboso na ye — baoyo bakoki te komibatela na bomoi. Ba posterité ekosalela ye; bankola ekoya ekoyebisama na ntina ya Nkolo. Bakosakola boyengebene na ye epai ya bato oyo babotamá naino te — mpo ye asali yango." (Nzembo 22:1-8; 14-18; 27-31)